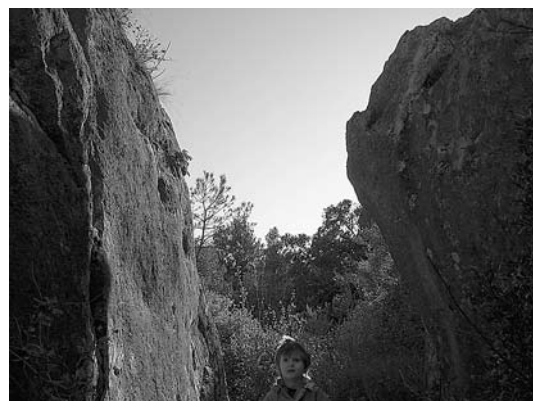

TAJANSTVENI SVIJET OTOKA KORČULE - KOČJE

SANI SARDELIĆ □ Gradski muzej Korčula, Korčula

sl. 1. Kok na ulazu

sl. 2. Kočje

sl. 3. Jezerce

sl. 4. Kočje - mahovina i paprat u srcu
Dalmacije

Potaknuta najavom teme broja časopisa *Informatica Museologica: Presentacija kulturne baštine u nacionalnim parkovima i parkovima prirode*, počela sam razmišljati o tome kako, prema mom skromnom uvidu u prezentaciju kulturne baštine u zaštićenim prirodnim cjelinama na području otoka Korčule, prezentacija gotovo ne postoji. Iznimno bogat i jedinstven sloj urbane kulturne baštine na otoku, za koju se veže i najveći interes u širokom rasponu od izletničkih turista do studioznih znanstvenika, na neki je način potisnuo ostale slojeve kulturne baštine. Istražuju se i prezentiraju i druge kulturne posebnosti otoka – bogata arheologija, mačevalački plesovi otoka Korčule, moreška i kumpanija, ili, primjerice, autohtona jela. No ipak se čini kako je upravo kulturna, posebice kulturna nematerijalna baština u prirodnom okruženju otoka ostala nekako

sasvim po strani... Što ne znači da je nema! Stoga sigurno mogu reći kako je već navedena tema broja, primijenjena na ovaj otok, otvorila niz problemskih pitanja.

U duhu ovog propitivačkog uvoda, ni ovom prigodom nije naodmet navesti podatak kako su u dvije registrirane muzejske ustanove na otoku, u Gradskome muzeju Korčula i Centru za kulturu Vela Luka, ukupno zaposlena 3 i pol kustosa (jedan je na pola radnog vremena) te jedan muzejski tehničar. Stoga nije razumno očekivati kako bi se navedene institucije mogle skrbiti o baštini i ispunjavati makar i minimum muzeoloških standarda spram kulturne baštine u zaštićenim prirodnim cjelinama. Ipak, entuzijazam djelatnika, pojačan visokom sviješću o značenju takvih sadržaja, nije ostao bez učinka. Kada se tome pridoda i sretna okolnost da smo ostvarili suradnju s institucijama izvan

sl. 5. *Campanula portenschlagiana*

sl. 6. Vilinski ugodaj.

sl. 7. Kameni oblici prirode

otoka, koje su ciljano dolazile istraživati etnografske spomenike, materijalna svjedočanstva o ljudima i njihovoj okolini jer imaju i financijsku i stručnu snagu zaokružiti svoje projekte, nerijetko smo ostajali zatečeni bogatim slojevima vlastite baštine. Najsvježiji je primjer suradnja Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani s Centrom za kulturu Vela Luka i kustosicom Radom Dragojević Čosović, te dok pišem ovaj tekst, još uvijek traje izložba u Galeriji Centra za kulturu Trešnjevka u Zagrebu *MODULOR* autora Boruta Juvaneca: *Modulor, kamen, Korčula*, na kojoj se kao rezultat terenskog istraživanja na otoku Korčuli, u sklopu projekta KAMEN MEDITERANA, izlaže dio znanstveno obrađenog materijala prikupljenoga na otoku Korčuli tijekom ljeta 2006. godine. Tema istraživanja bile su nastambe i skloništa u kamenom suhozidu sustavom *korbelinga – vrtujci, bunje i torete* – kamenih građevina kružnog oblika za čiju gradnju nije rabljeno vezivno sredstvo (suhozidi), kao što se ni za krovšte (grednjake) nije upotrebljavalo drvo, već su kamene ploče složene kružno i poduprte vlastitom težinom tvorile krov.

Kao što je već navedeno, na području otoka Korčule ima više zaštićenih objekata prirode. S botaničkoga gledišta smatra se kako je najvrjednije područje lokalitet Kočje, upravo zbog vrlo velike biološke raznolikosti. Kočje je prirodni rezervat u unutrašnjosti otoka, tristo-tinjak metara iznad uvale Vrbovice, oko tri kilometra udaljen od grada Korčule. Zbog otplavlivanja zemljišta vidljive su dolomitske tvorevine – hodnici, zasvođeni prolazi, šupljine, prepreke i uski prolazi, koji čine jedinstveni sustav međusobno povezanih nadzemnih odaja iz kojih buja specijalni biljni pokrov, a od biljnih vrsta posebno se izdvaja endemska *Campanula portenschlagiana* – Portenschlagov zvončić, koji prema *Pravilniku o skupljanju samoniklih biljaka*¹ Ministarstva kulture RH pripada skupini strogo zaštićenih biljaka. Oborinske vode slijevaju se u prirodni bazen od dolomitskih stijena te na nekoliko mjesta izbijaju mala vrela, a najveće, skladno smješteno u prirodnoj šupljini, ne presuši ni za vrijeme najveće suše. Skliskost i nepristupačno korito čuvaju bistrinu i čistoću vode. A voda na otoku pokreće priču. Zakoračimo, stoga, u tajanstveni svijet otoka Korčule...

Dalmacija je sunce, kamen, vjetar. Ljeti je zemlja žedna kiša, gustirne su znale biti prazne i zimi. Kako je čudesno dodirivati mahovinu, osluškvati rast vlati trave i paprati, mirisati vlažnu zemlju, piti vodu iz prirode, u srcu Dalmacije, srcu sunca, kamena i vjetra!

Kočje, prirodni fenomen, smješteno je na sjeveroistočnoj strani Korčule, duboko u utrobi toga šumovitog otoka. Niz brda koja ga zaklanjaju od pogleda s Pelješkog kanala čine prirodnu barijeru, čuvajući taj mikrosvijet od juga, bure i maestrala. Velike kamene dolomitske gromade stanovnici zovu *kok*, a dale su biljeg i ime cijelom području. Dvadesetak metara visoke stijene, oblikovane tajnovitom igrom prirodnih sila, otvaraju se posjetitelju zračeci neobično snažnom energijom. Na nepunih pet hektara površine niz je prolaza, špijskih prostorija, malih čistina uokvirenih stoljetnim česvinama čija su debla sasvim srasla uz oblost masivnih gromada kamena, a teksturu njihovih raznobojnih hrapavih površina izjednačuje baršun duboko zelene mahovine. Tetivike, rijetka drača ili bilo koja druga bodljikava biljka omekšala je i skrila svoje trnje, pa sve postaje meko, oblo, podatno. Stopala u dubokim naslagama otpalog lišća dalmatinskog hrasta i lovorike potiru tragove, samo miris, miris koji opija. Šum blagog vjetra u gustim krošnjama česvina, ptičji pjev i jeka glasno izgovoreni riječi potaknut će već probudena čula na očekivanje novih izazova. Izazov igre svjetlosti i sjene najneobičnijih šumskih i kamenih oblika uzbuđuju maštu. Puteljci i suputci vode vas labirintom kojim se zabavljala priroda, dobrohotno i veselo, ne hoteći u vama probuditi straha, samo, eto, sreću, što smo živi na Zemlji i što joj se prepuštamo, pa, grleći deblo česvine, ponovno postajemo njezin dio. A zatim slijedi iznenađenje! Voda! Prava, živa voda, voda bistra, pitka, voda hladna, ugodna. U prirodno oblikovanom kamenom koritu, nalik na kakvu divovsku školjku koja krije svoj biser, ogleda se malo jezerce – Vilino korito! Da, vile su njegove čuvarice. I u hipu vam se otvore sva pitanja koja su ostala bez odgovora o tome zašto je priroda oblikovala taj čudesni mali svijet, kome je namijenila uske prolaze, prostorije, igre u labirintima, odmorišta u naslagama mirisnog lišća. Svjetlost i sjenu. Za koga je sve omotala mahovinom, omekšala, zaoblila, pripitomila bodljikavo bilje. Zašto je

¹ Ministarstvo kulture. *Pravilnik o skupljanju samoniklih biljaka u svrhu prerade, trgovine i drugog prometa* NN 100/04.

sl. 8. Biljna raznolikost

ptičji pjev ovdje poseban, a jeka neočekivano zvučna. Koga je to priroda zaštitila od svih vjetrova, pa smirila vrelinu ljeta i otupila oštricu zime?! Vile!

Legenda kazuje kako je u obližnjem selu stanovao čovjek koji je rado boravio u Kočjama, i više no što su susedjani, a posebno seljakova žena, mislili da treba. Raditi treba, i *rijat* zemlju, saditi lozu, maslinu treba, načiniti kamenu ogradu, meju, iskopat gustirnu...

No nisu susedjani znali njegovu tajnu. Njemu su se u noći punog mjeseca ukazale vile! Zavedene njegovim sviranjem male pastirske frulice – ćurominke, zaboravile su vilinski oprez, te se odlučile približiti ljudskom stvorenju. Naposljetku, vile se vazda rado igraju i vrlo su znatiželjne. Iako ne najvažniji, ples i pjesma su njihov posao, ma iz koje legende stizale. Pa dok su se veselile uz zvuke ćurominke, zapjevale bi:

*Tri d'voojke igrale su tanca
U jednega sidilega starca.
Dobivale po pebarac muke,
Činile su tanke makarune.
Ki ste lipi, jijte makarune,
Ki ste grubi - bote pod lancune.*

Kako god, bili "lipi" i "jili makarune" ili bili "grubi" i pošli "pod lancune", u društvu s vilama nije moglo biti loše... No niti duga trajanja. Vile su ipak skrovita bića, pažljivo biraju kome će se otkriti i nikada ne znaš kada će te ili zašto napustiti. Ipak, budući da su bile "kuntente", ta naplesale su se i napjevale s njima uvijek zanimljivim ljudskim stvorenjem, dale su seljaku tobolac, pun

i težak, uz uvjet da ga ne otvara dok ne dođe kući! No takva ti je ljudska znatiželja. Otvorivši tobolac na pola puta do kuće, našao je u njemu, prema jednim komade ugljena, a prema drugima, možda zajedljivijima, krkala (izmet) od tovara! Ljutit i uvrijeđen, odbacio ih je pokraj meje, te kući ponio prazan tobolac. Došavši, zamahnuo je u ljutnji praznom platnenom vrećom o uglačani saliž, kameni pod svoga doma, i ostao zatečen reskim zvukom kakav udarcem o kamen može imati samo plemeniti metal. Zlato, zlatni dukati, njihov par, ostalo je na dnu tobolca! Tako su ga darovale vile! Otrčao je putem prema Kočjama, tražio meju gdje je istresao tobolac, dozivao vile, pokušavao ih tužnim zvucima ćurominke ponovno dozvati – no sve uzalud. Od njih više ni glasa. Kažu da je, razočaran, tugovao sve do smrti, no svojih vilinskih prijateljica više nije vidio.²

No tko može reći da neće možda i vas ako se zaputite starim kamenim putima otoka Korčule ti puti nanijet u Kočje, u čudesno meki, sjenoviti, mahovinasto vlažni svijet, i da baš vi nećete sresti vile?

Na osnovi članka 40. Zakona o zaštiti prirode (NN 19/60) Zavod za zaštitu prirode u Zagrebu donio je rješenje: *Utvrdjuje se da predjel Kočje u selu Žrnovu na Korčuli ima svojstvo zaštićenog objekta prirode kao specijalni rezervat šumske vegetacije, te se određuje opis tog objekta u Registar zaštićenih objekata prirode.*

Predjel Kočje, koji je zadržao izgled netaknute prirode, ima geološku, botaničku i estetsku vrijednost. Njegova ukupna površina iznosi 4,62 ha.

² Legendu donosim prema sjećanju na pripovijedanje svoje bake, pok. Slavke Skokandić, a ovo je, prema mojim dosadašnjim istraživanjima, njezino prvo cjelovito objavljivanje u tiskanom obliku.

U Registru zaštićenih objekata prirode Republike Hrvatske Kočje je 23. svibnja 1962. godine proglašeno specijalnim rezervatom šumske vegetacije (NN 32/1962.)

Iako je Kočje vrlo dobro poznato lokalnom stanovništvu, uočila sam kako se sve češće u oglasima agencija nudi i kao turistička atrakcija. Sam je objekt prirode do sada čuvala lokalna zajednica, koja je mogla kontrolirati manje skupine posjetitelja. Uključivanjem Kočja u popis turističkih destinacija otvorena je mogućnost pojačanoga i nekontroliranog pritiska na osjetljivi mikrobiološki svijet, te dok se ne usustavi i institucionalizira skrb o tom zakonom zaštićenom objektu, samoj prezentaciji treba prići s najvećim oprezom.

Resursi primorskih i dalmatinskih otoka gotovo su neograničeni, kad bi se uspjelo razvitak otoka usmjeriti prema "održivom razvoju" u kojemu bi prirodni resursi kulturnog i kultiviranog krajolika, povezani s ljudskim nastambama i njihovim grupacijama od zaselaka do sela, omogućili doživljaj i interpretaciju života u krajoliku, a time i turističku eksploataciju vrlo usmjerenog i ograničenog tipa, ali vrhunskog doživljaja.³

IZVORI

1. Maroević, Ivo. *Baštinom u svijet. Od muzeja na otvorenom do ekomuzeja*. Ogranak Matice hrvatske Petrinja, 2004.
2. Maroević, Ivo. *Baštinom u svijet. Muzeji na otvorenom - hrvatska šansa*. Ogranak Matice hrvatske Petrinja, 2004.
3. Udruga *Petar Giumio*. Godišnjak 2000. Onofri, Ivo. *Kočje specijalni šumski rezervat na otoku Korčuli*. www.korcula.net/grad/pgiunio/g2000_02.htm
4. *Pravilnik o skupljanju samoniklih biljaka u svrhu prerade, trgovine i drugog prometa, Ministarstvo kulture RH*. <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2004/1904.htm>
5. Kazivačica legende: pok. Slavka Skokandić rođ. Šale iz Žrnova

Primljeno: 7. siječnja 2008.

sl. 9. Kočje i Mjesec.

sl. 10. Vilino korito

THE MYSTERIOUS WORLD OF THE ISLAND OF KORČULA – KOČJE

The exceptionally rich and unique stratum of urban cultural heritage on the island of Korčula, which tends to attract the highest interest of a wide range of people, from sightseeing tourists to scholars, has in a way driven the other strata of cultural interest out of public sight. Other cultural features of the island are explored and presented – the rich archaeology, the sword dances of the island, the moreška and kumpanija and for example the traditional dishes. But it seems that it is the cultural heritage, particularly the intangible cultural heritage in the natural environment of the island, that has somehow remained completely untouched, which is not to say that it does not exist.

There are on Korčula a number of protected natural features. From the botanical point of view it is considered that the area of the site of Kočje is most valuable, because of its great biological diversity. Kočje is a nature reserve inside the island, three hundred metres above Vrbovica Bay, about three kilometres distant from Korčula city. Kočje, which has retained the appearance of untouched nature, has geological, botanical and aesthetic values. The total area is 4.62 ha. On May 23, 1962, in the Register of Protected Features of Nature of Croatia Kočje was proclaimed a special forest vegetation reserve (*Official Gazette*, 32/1962).

Although Kočje is very well known to the local population, it is now frequently featured in tourist adverts and offered as an attraction to visitors. To date the feature has been preserved by the local community, which was capable of controlling smallish groups of visitors. But since Kočje has been included in the list of tourist destinations, there is a much greater possibility of heightened and uncontrolled pressures upon the sensitive microbiological world, and until care for this statutorily protected feature is systematised and institutionalised, the greatest of caution should be used in its presentation.

³ Maroević, Ivo. *Baštinom u svijet. Muzeji na otvorenom - hrvatska šansa*. Ogranak Matice hrvatske Petrinja, 2004. (str.66.)